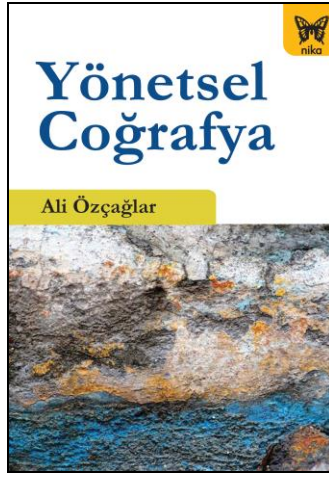

Kitap Tanıtımı: Yönetmel Coğrafya

Zeki Koday¹

Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Erzurum

Ali Özçağlar (2016). *Yönetmel Coğrafya*. Nika Yayınevi. (ISBN: 978-605-84776-8-1)

Doktora tez hocam sayın Prof. Dr. Ali Özçağlar tarafından 2016 yılında yayınlanan ‘‘Yönetmel Coğrafya’’ kitabı dokuz bölüm ve 287 sayfadan oluşmaktadır. Üniversitelerin coğrafya, kamu yönetimi, iktisat, şehir ve bölge planlama bölümü öğrencilerine, mülki ve yerel yönetim teşkilatları içinde görev alan tüm yöneticilere kaynak eser olarak hazırlanan bu kitapta; coğrafya-yönetim ilişkisi çok yönlü olarak ele alınmış; işlenen konular çizelge, şekil, harita ve fotoğraflarla desteklenmiştir. Özellikle devletin ülke toprakları üzerine örgütlenmesine bağlı olarak coğrafi mekânda ortaya çıkan yönetmel bölünüş ve bunun coğrafi mekâna yansıması incelenmiştir.

10.09.2014 tarih ve 6552 sayılı yasa ile mülki idare kademesinden bucakların tümüyle kaldırılması; 6360 sayılı kanunla 30 ilin yönetmel alanının büyükşehir belediyesinin hizmet alanı haline getirilmesi ve bu illerde il özel idarelerinin görev ve yetkilerinin büyükşehir belediyelerine devredilmesi; geriye kalan 51 ilde bucakların kaldırılmış olması dışında eski yönetmel yapının sürdürülmesi gibi düzenlemeler, 2011 yılında ‘‘İdari Coğrafya’’ adıyla yayınlanan kitap içindeki bilgilerin yenilenmesini zorunlu kılmıştır.² Bu yenilenmeyle birlikte kitabın adı yazar tarafından ‘‘Yönetmel Coğrafya’’ olarak değiştirilmiştir.

Sık aralıklarla ülkemizin idari taksimatında yapılan değişikliklerin yol açtığı izaha muhtaç konuların aydınlığa kavuşturulması nedeniyle böyle bir esere şiddetle ihtiyaç duyulmaktaydı. Söz konusu kitabın birinci bölümünde; coğrafya, yönetim ve yönetmel coğrafya konuları ele alınmıştır. Yönetmel coğrafyanın çalışma alanları ile Dünyada ve Türkiye’deki yönetmel coğrafya alanında yapılan çalışmalar örnekleriyle ortaya konulmuştur.

¹ İletişim Yazarı: Z. Koday, e-posta: zkoday@atauni.edu.tr

² Ali Özçağlar, (2011), İdari Coğrafya, Ümit Ofset Matbaacılık, Ankara.

Kitabın ikinci bölümünde; yönetsel coğrafya ile ilgili genel kavramlar belirtilerek ayrıntılı bir şekilde analiz edilmiştir. Gerek eğitim alanında gerekse günlük hayatta hemen herkesin kullandığı mekân, arazi, mülk, ülke, devlet gibi kavramların ne anlamlara geldiği çok yönlü olarak açıklanmıştır. Yine devlet sınırlarının geçirilmesinde kara, deniz ve hava sahasında hangi kriterlerin esas alındığı ayrıntılı bir şekilde izah edilmiştir. Bu bölümde mülki idare coğrafya ilişkisi başlığı adı altında mülki idare alanlarının belirlenmesi ile ilgili kuramsal yaklaşımlar, mülki idare-fiziki coğrafya (*jeolojik yapı-yeryüzü şekilleri, iklim, doğal bitki örtüsü, hidrografik unsurlar, toprak örtüsü*) ilişkisi; mülki idare-sosyoekonomik coğrafya ilişkisi ve il, ilçe yönetim alanlarının ve merkezlerinin belirlenmesi konuları ele alınmıştır. Ayrıca yönetsel kademelenme ve yönetsel bölünüş başlığı altında bazı ülkelerdeki yönetsel kademelenme ve yönetsel bölünüş hakkında bilgi verilmiştir. Bu arada Türkiye'deki yönetsel kademelenme ve yönetsel bölünüş Osmanlı ve Cumhuriyet dönemleri olmak üzere iki ayrı başlık halinde incelenmiştir.

Kitabın üçüncü bölümünde; Türkiye'deki yönetsel kademelenme ve yönetsel bölünüş konuları ele alınmıştır. Bu bölümde; il, ilçe köy idari alanları incelenerek sınırlarının nasıl geçirildiği, il merkezi, ilçe merkezi, merkez ilçe, taşra ilçesi gibi idari birimlerin ne anlamlara geldiği açıklanmıştır. Ayrıca köy yönetsel alanları tanımı yapılarak, tek mahalleli ve çok mahalleli köy yönetsel alanları örneklerle açıklanmıştır. Yine bu bölümde Belediye yönetsel alanları açıklanarak il merkezi, ilçe merkezi ve belde belediyelerinin yönetsel alanları hakkında açıklayıcı bilgiler verilmiş, kavram kargaşasına yol açan birçok konu böylece aydınlığa kavuşturulmuştur. Büyükşehir belediye illerde yönetsel bölünüş alt başlığı adı altında; ülkemizde 1984 tarihinden itibaren kurulan büyükşehir belediyelerinin yönetsel sınırlarında meydana gelen değişiklikler yasal mevzuatla birlikte incelenmiştir.

Yerleşmelerin yönetsel coğrafya açısından ele alındığı dördüncü bölümde; yerleşmeler kırsal ve kentsel yerleşmeler olmak üzere iki grupta toplanmış olup kırsal yerleşmeler jeomorfolojik ünitelere göre ve fonksiyonel özelliklerine göre sınıflandırılarak hangi coğrafi bölgelerde veya illerde yaygın olarak buldukları örneklerle açıklanmıştır. Sürekli kır yerleşmeleri ve dönemlik kır yerleşmeleri, ekonomik fonksiyonlarına göre ele alınarak coğrafi dağılımları hakkında ayrıntılı bilgiler verilmiştir. Kentsel yerleşmeler kasaba ve şehir yerleşmeleri olarak iki grupta toplanarak nüfus miktarlarına, ekonomik ve yönetsel fonksiyonlarına göre sınıflandırılmıştır.

Beşinci bölümde; "Türkiye'deki Yerleşmelerin Yönetsel Bölünüş İçindeki İşlevleri" başlığı altında, ülkemizdeki il-ilçe merkezleri, belde statüsündeki yerleşmeler ve köy yönetsel alanları içinde yönetsel işlevi olan kırsal yerleşmeler konu olarak ele alınmış ve incelenmiştir. İl merkezleri, büyükşehir belediyesi bulunan ve bulunmayanlar şeklinde gruplandıktan sonra nüfus büyüklüklerine göre tasnifi yapılmıştır. İlçe merkezleri de aynı şekilde ele alınarak durumları açıklanmıştır. Belde statüsündeki yerleşmeler hakkında açıklamalar yapıldıktan sonra 1927-2014 yılları arasında belde sayılarındaki artış ve azalışlar üzerinde durulmuştur. Köy yönetsel alanları içinde; yönetsel işlevi olan kırsal yerleşmeler kısmında ise, köy merkezi ve merkez mahalle kavramları örneklerle açıklanmıştır.

Yönetsel sınırların ele alındığı altıncı bölümde, öncelikle yerel yönetim alanlarının (köy ve belediye yönetsel alanları ile il özel idaresi) sınırlarının nasıl çizildiği ve hangi kriterlerin esas alındığı açıklanmıştır. Belediyelerin yönetsel alan sınırları, büyükşehir belediyesi bulunan/bulunmayan illere göre incelenmiş olup belediyelerin sınır sorunları üzerinde durulmuştur. Ayrıca mücavir alan kavramı açıklanarak mücavir alan sınırlarının nereleri kapsadığı örneklerle anlatılmıştır. İl özel idare sınırları bahsinde ise, büyükşehir belediyesi bulunmayan normal statüdeki illerde, ilin mülki idare sınırının aynı zamanda il özel idaresinin dış sınırını oluşturduğu belirtilmiştir. Böylece çok karıştırılan yerel yönetim alanlarının sınırları, örneklerle açıklanarak bu alandaki büyük bir boşluk doldurulmuştur. Mülki idare bölümlerinin sınırları bahsinde ülkemizdeki il ve ilçe sınırlarının belirlenmesinde etkili olan coğrafi faktörler örneklerle izah edilmiştir.

Altıncı bölümün sonunda mülki idare bölümleri mekânsal ölçek ve optimal ölçek yönünden incelenmiştir. Burada öncelikle, büyükşehir belediye iller ile büyükşehir belediyesi olmayan illerdeki

optimal ölçek sorunları ele alınmıştır. Böylece il ve ilçeler nüfus, yüzölçümü, aritmetik nüfus yoğunluğu ve yönetsel alan sayıları bakımından incelenmiş, olması gereken ideal optimal değerler çizelgeler halinde gösterilmiştir.

Kitabının yedinci bölümünde; tarihsel süreçte illerle ilgili düzenlemeler dönemler halinde incelenmiştir. Cumhuriyet öncesi dönemde 1921 yılında Türkiye’de 74 ilin olduğu ve bu illerin hangileri olduğu belirtilmiştir. 1926 yılında yapılan düzenlemeyle 11 vilayet kaldırılmış ve il sayısı 63’e düşmüştür. Daha sonra birçok düzenleme yapılmış bazı iller kaldırılmış, bazı illerin yönetim merkezleri değiştirilmiştir. Bu eserde 1939’da Hatay’ın Türkiye’ye katılması süreci hakkında ayrıntılı bilgiler verilmiştir. 1958-1989 dönemi arasında 41 yıl boyunca il sayısında değişiklik olmadığı, il sayısının 67 olarak kaldığı, 1989-1999 yılları arasında 14 yeni ilin kurulmasıyla ülkemizdeki il sayısının 81’e yükseldiği belirtilmiştir. Kitapta kaldırılan veya yeni oluşturulan her ilin il haritasının konulmuş olması, bu eserin kıymetini bir bu kadar daha artırmıştır. Gerçekten de, geçmişte hangi illerin bulunduğu veya mevcut birçok ilin hangi ilden ayrılarak müstakil il haline getirildiğinin, haritasıyla birlikte bir eserde toplanmış olması büyük bir gayret ve emek gerektirmektedir. Ayrıca bu eserde; 2000 yılından sonra il sayısında değişikliğin olmadığı, ancak 2012 yılında 14 yeni büyükşehir belediyesinin kurulmasıyla ülkemizdeki büyükşehir belediyesine sahip il sayısının 30 olduğu belirtilmiştir.

Sekizinci bölümde; ‘‘Coğrafi Bölgeler ve Mülki İdare Bölümleri’’ başlığı adı altında coğrafi bölgelere göre mülki idare bölümleri hakkında ayrıntılı bilgiler verilmiştir. İl sınırlarının coğrafi bölge sınırlarıyla çakıştırılmaması yüzünden ortaya çıkan uyumsuzluklar üzerinde durularak coğrafi bölgelere göre illerin yönetsel alanları incelenmiştir.

Kitabın dokuzuncu (son) bölümü ‘‘İstatistik Bölge Birimleri Sınıflamasına Göre iller’’ konusuna ayrılmıştır. Bu bölümde, Avrupa Birliği’ne uyum sürecinde 2002 yılında oluşturulan ‘‘İstatistik Bölge Birimleri Sınıflamasına’’ dikkat çekilmiş ve oluşturulan bölgelerin kapsamı ve uygulamadaki işlevleri hakkında bilgi verilmiştir.

